

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ
Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ
О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

**Кафедра педагогіки і методики викладання історії та суспільних
дисциплін**

О. М. Герасимчук

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА НАПИСАННЯ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА**

**для студентів, які навчаються на першому (бакалаврському) рівні
вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта(Історія)»**

Чернігів - 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ
Т. Г. ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ
О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО

Кафедра педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін

О. М. Герасимчук

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА НАПИСАННЯ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

для студентів, які навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої
освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»

Чернігів - 2020

УДК 378. 091.27 (075.8)

Г 37

Герасимчук О. М.

Г 37 Методичні рекомендації щодо підготовки та написання роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра для студентів, які навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)». Чернігів : Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2020. 30 с.

Рецензенти:

Янченко Т. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики викладання історії та суспільних дисциплін НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

Кулик І. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики викладання історії та суспільних дисциплін НУЧК імені Т. Г. Шевченка.

Рекомендовано до друку кафедрою педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, протокол № 8 від 25.02.2020 р.

© Герасимчук О.М., 2020

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти.

Одним з важливих етапів усієї навчальної підготовки студента є виконання та захист кваліфікаційної бакалаврської роботи. Відповідно до Положення про Національній репозитарій академічних текстів (Постанова КМУ від 19 липня 2017 р. № 541) кваліфікаційна випускна робота здобувача вищої освіти – це самостійна робота, яка готується з метою публічного захисту для здобуття ступеня вищої освіти бакалавра чи магістра. Це творча робота, під час якої студенту необхідно показати вміння користуватися науково-методичною літературою, дослідницькими методами, володіння комп'ютерними інформаційними системами і технологіями, тобто фундаментальними вміннями і знаннями, достатнім для виконання завдань і обов'язків визначеного рівня професійної діяльності.

Бакалаврська кваліфікаційна робота повинна відповідати встановленим вимогам і виконуватися автором самостійно на основі опрацювання найновішого теоретичного, нормативно-правового і практичного матеріалу, містити власні судження, висновки та пропозиції, бути належно структурованою та оформленою. Роботи, механічно переписані з джерел, нормативних документів, невірно оформлені, а також виконані шляхом компіювання та дослівного використання тексту, ідей інших авторів без посилань на використані джерела (плагіат) до захисту не допускаються.

Бакалаврська робота має показати загальний обсяг знань студента із загальнонаукових та спеціальних дисциплін, вміння застосовувати ці знання, а також свій практичний досвід у вирішенні поставлених задач, вміння аналізувати й узагальнювати фактичний матеріал для дослідження, використовувати теоретичні знання і практичні навички, отримані під час виконання відповідної освітньої програми. Захист бакалаврської роботи дозволяє визначити рівень підготовленості студента до самостійної праці за обраним напрямком. Бакалаврська кваліфікаційна робота на четвертому курсі розвиває аналітичні та дослідницькі вміння студентів, здобуті під час виконання курсових робіт на другому – четвертому курсах, з наступним збором теоретичного, інформаційного, матеріалу та з використанням відповідного методичного інструментарію, що завершується аналізом матеріалу та відповідними обґрунтуваннями, висновками та пропозиціями.

Під час виконання роботи студент вчиться дотримуватися логічної послідовності викладення матеріалу, практично використовувати набуті знання, аналізувати теоретичні положення, обґрунтовувати висновки та пропозиції. Пропоновані методичні рекомендації не тільки сприятимуть організації самостійної роботи під час виконання бакалаврської роботи, але й допоможуть правильно оформити роботу у відповідності до чинних стандартів.

2. ЕТАПИ ВИКОНАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

У процесі підготовки бакалаврської роботи умовно можна виокремити наступні етапи:

- вибір теми дослідження;
- визначення мети і завдань;
- визначення об'єкта і предмета дослідження;
- аналіз науково-методичної літератури;
- вибір методів дослідження;
- проведення педагогічного дослідження;
- обробка результатів дослідження;
- формулювання висновків і практичних рекомендацій;
- оформлення роботи;
- публічний захист роботи.

Вибір теми бакалаврської роботи – одне із складних та відповідальних завдань. Від правильності вирішення даного завдання значною мірою залежить успіх виконуваної роботи. На вибір теми дослідження впливають актуальність даної проблематики, відносна наукова новизна, практична значимість та власні наукові інтереси студента.

Ознаками **актуальності** теми можуть бути: загальний інтерес до проблеми зі сторони суспільства та вчених; потреба виробництва (школи, ЗВО, іншого закладу освіти) у практичних результатах наукової роботи; виконання роботи як складової кафедральної тематики. Для бакалаврських робіт достатнє висвітлення актуальності проблеми в межах однієї сторінки.

Вибір теми повинен бути результатом власних роздумів та ідей, що можуть виникати в процесі навчання та читання педагогічної літератури. Тільки в цьому випадку можна чекати, що виконання роботи зіграє важливу роль у професійному становленні студента.

Бакалаврська робота може бути логічним продовженням курсової роботи (або наукової студентської роботи). Тематика бакалаврських робіт формується викладачами на кафедрі. Темі дипломних бакалаврських робіт формулюють відповідно до напрямів науково-дослідної тематики кафедри, сучасних досягнень у відповідній предметній галузі. Назва теми бакалаврської роботи повинна бути чіткою, лаконічною та не містити неоднозначного тлумачення. Студент може запропонувати свою тему дослідження за умови обґрунтування доцільності її розроблення. У встановлені строки студент обирає тему, що затверджується на кафедрі.

Визначення мети і завдань дослідження

Виходячи з теми бакалаврської роботи формулюють мету і завдання. Мета формулюється коротко і точно, висловлюючи те основне, що хоче зробити автор, який результат він має одержати. Загальна мета повинна бути чітко сформульована і зрозуміла студенту. Вона деталізується шляхом виокремлення декількох завдань. Таких завдань як правило може бути 4–5.

Більшу кількість завдань в межах виконання бакалаврської роботи виконати практично неможливо. Завдання, пов'язане з вивченням стану питання, у бакалаврській роботі не ставиться. Ставляться завдання щодо емпіричного вивчення питання, обґрунтування практичних рекомендацій, які визначаються результатами даної роботи тощо. Завдання слід формулювати чітко і лаконічно. Послідовність їх визначає послідовність викладу основного змісту наукової роботи. Як правило, кожне завдання формулюється у вигляді доручення: наприклад, «Вивчити...», «Розробити...», «Виявити...», «Встановити...», «Охарактеризувати...», «Обґрунтувати...», «З'ясувати», «Розкрити», і т. п.

Студент повинен розуміти зв'язок між метою та завданнями. Наприклад, якщо тема бакалаврської роботи – «Педагогічні конфлікти у структурі взаємин «учитель–учень», то **мета дослідження** – здійснити аналіз особливостей виникнення, розвитку й погашення педагогічних конфліктів у структурі взаємин «учитель – учень». **Завдання** можуть бути наступними: а) розкрити суть поняття «педагогічний конфлікт»; б) виокремити причини й види педагогічних конфліктів між учителями й учнями; в) визначити роль особистісних якостей учителів та учнів у виникненні й розвитку педагогічних конфліктів; г) окреслити шляхи уникнення й погашення педагогічних конфліктів на рівні «учитель-учень».

Визначення об'єкта та предмета дослідження

Об'єкт – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію й обрані для вивчення. Проте об'єкт дослідження слід формулювати не досить широко, а так, щоб можна було прослідкувати явища об'єктивної реальності.

Предмет – це те, що міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співставляються між собою як загальне і часткове. Саме предмет дослідження визначає тему бакалаврської чи дипломної роботи, що виноситься на титульний аркуш як заголовок. Інколи помилково трактують предмет дослідження як вибірку людей, які беруть участь у дослідженнях. Наприклад, відповідно до теми «Педагогічні конфлікти у структурі взаємин «вчитель-учень» об'єктом дослідження будуть педагогічні конфлікти. Предметом дослідження будуть особливості педагогічних конфліктів у структурі взаємин «вчитель – учень».

Складання індивідуального плану підготовки бакалаврської роботи.

Своєчасно і з успіхом дозволяє виконувати бакалаврську роботу індивідуальний план підготовки, який кожний студент розробляє разом з науковим керівником. План допомагає встановити логічну послідовність та строки виконання окремих етапів наукової роботи. Наведемо орієнтовний зміст індивідуального плану.

№ з/п	Назва етапів бакалаврської роботи	Термін виконання	Примітка
1.	Вивчення наукової літератури, аналіз джерел з досліджуваної проблематики	Вересень – листопад	
2.	Формулювання об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, методів дослідження	Грудень	
3.	Написання теоретичної частини (один або два розділи роботи)	Січень – березень	
4.	Вивчення досвіду роботи конкретної установи, організації щодо надання освітніх послуг / проведення емпіричного дослідження / вивчення та застосування педагогічних методик та технологій	Березень – квітень	
5.	Написання прикладної частини роботи (другий або третій розділ роботи), обробка емпіричного матеріалу, узагальнення вивченого досвіду роботи конкретної організації, установи у сфері навчально-виховної діяльності, опис педагогічних методик, технологій, розробка практичних рекомендацій	Травень	
6.	Завершення бакалаврської роботи, написання висновків, упорядкування списку використаних джерел, додатків з матеріалами прикладної частини дослідження	Червень	
7.	Підготовка до захисту дипломної роботи, перевірка роботи на плагіат, передача роботи на рецензування та на кафедру	Червень	

Аналіз науково-методичної літератури. Фіксація та обробка бібліографічної інформації

Цей розділ роботи передбачає бібліографічний пошук, фіксацію та обробку одержаної інформації.

Бібліографічний пошук може здійснюватись шляхом перегляду як спеціальних бібліографічних видань, так і первинних наукових документів (статей, монографій, навчальних посібників, підручників).

Сучасний спосіб фіксації бібліографічної інформації – це робочий список літератури за темою дослідження. Цей спосіб найвдаліший з точки зору написання огляду літератури. Робочий список доцільно вести за видами джерел: 1) монографії, підручники; 2) статті; 3) автореферати дисертацій та дисертації.

Головне при читанні наукової літератури – це пошук у книгах і статтях потрібної інформації за досліджуваною темою, а не вивчення змісту літературного джерела. Студенту потрібно пам'ятати, що він вивчає книгу (або статтю) не для здачі іспиту, а для написання наукової роботи. Аналіз літератури не має на меті визначення невирішених та дискусійних питань, а спрямований на критичне обмірковування теми.

3. ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ БАКАЛАВРСЬКИХ РОБІТ

Логіка викладу наукового матеріалу в кваліфікаційних і дипломних роботах передбачає таку послідовність частин і розділів:

- титульна сторінка;
- зміст роботи;
- вступ;
- Розділ 1 (теоретичний);
  - 1.1.
  - 1.2.
  - 1.3.
- Розділ 2 (практичний)
  - 2.1.
  - 2.2.
- Розділ 3 організація дослідження та результати емпіричного дослідження, аналіз результатів дослідження, методичні рекомендації)
  - 3.1.
  - 3.2.
- Висновки;
- Список використаних джерел та літератури;
- Додатки (якщо є).

Робота починається з *титульної сторінки*, на якій вказується міністерство, до якого відноситься ЗВО, назва закладу вищої освіти, факультету (інституту) і кафедри, на яких виконувалася робота, прізвище, ім'я, по батькові студента (повністю), назва і вид роботи (кваліфікаційна або дипломна), дані про наукового керівника, місто і рік виконання роботи (Додаток А).

Зміст – перелік усіх без винятку заголовків роботи із вказівкою сторінок. Його слід розмістити на початку роботи (зразу за титульною сторінкою). Заголовки повинні бути написані так, щоб за їх розташуванням можна було б зробити судження про їх співвідношення між собою за значимістю (розділи, підрозділи) (Додаток В).

У *вступі* повинна бути зроблена коротка характеристика сучасного стану наукової проблеми, якій присвячена робота. Послідовність викладу матеріалу тут така:

- актуальність теми (шляхом критичного аналізу та порівняння з існуючими дослідженнями в цій галузі обґрунтовують актуальність і

доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки. Вказують прізвища дослідників, які вже працювали в даному напрямі. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Достатньо кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми або наукового завдання);

- мета дослідження,
- завдання дослідження;
- об'єкт дослідження;
- предмет дослідження;
- методи дослідження;
- практичне значення дослідження;
- структура роботи – кількість розділів, загальний обсяг роботи, кількість використаних джерел, кількість таблиць та рисунків (якщо є). Загальний обсяг бакалаврської роботи 50–60 сторінок.

Обсяг вступу обмежується 3–4 сторінками.

У **першому розділі (теоретичному)** студент характеризує основні наукові думки за своєю проблемою. Стисло аналізуються і співставляються думки різних авторів, дається особиста інтерпретація даним фактам. Доречно студенту напрацювати схеми, рисунки, в яких відображено основні тенденції проаналізованого матеріалу. В огляді цифрами (наприклад, [5; 7]) робляться посилання на використані наукові джерела. За необхідності або в разі наведення цитат робляться посилання із зазначенням сторінок (наприклад, [9, с. 24–25]). Розділ може містити в середньому три підрозділи. Кожен підрозділ слід завершити коротким резюме стосовно проведення досліджень з теми. Загальний обсяг теоретичного розділу складає 20–30% від усього обсягу роботи (не враховуючи змісту, літературного переліку, додатків). Іноді теоретичний аналіз проблеми може включати 2 розділи.

Другий розділ (практичний) бакалаврської роботи висвітлює результати емпіричного дослідження. Студент повинен провести детальний аналіз фактичного стану досліджуваної педагогічної проблеми з використанням необхідної інформації, отриманої під час огляду джерел і літератури з теми, проведених спостережень, анкетувань або експериментів (в залежності від обраної теми дослідження).

У цьому розділі слід виокремити два–три підрозділи, що містять аналіз і оцінку конкретних напрямків діяльності об'єкта дослідження, а також перспективи їх розвитку (або проблеми на сучасному етапі). Підрозділи можуть мати назви «Методика застосування (використання) ...», «Організація дослідження ...», «Стан ... в (конкретній установі)» тощо. Розділ 2 може містити:

1. Програму дослідження, в якій зазначаються:

- методи, які використовувалися в емпіричному дослідженні. При використанні відомих методів необхідно робити посилання на авторів. При розробці авторських анкет бажано давати їх детальний опис;
- при описі методик – інформація про методи статистики, що використовувалися в роботі;
- де (на якій базі), коли і скільки часу проводилося дослідження;

- який контингент обрано для проведення дослідження (кількість, стать, вік і т. ін.);

- умови проведення емпіричного дослідження чи формуючого експерименту (в разі його проведення):

2. Результати дослідження та їх обговорення. Узагальнюються дані, отримані в результаті проведення емпіричного дослідження. Автор наводить статистичні показники, одержані в результаті обробки отриманих результатів дослідження, формує зведені таблиці, ілюструє результати рисунками. Студент повинен дати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку одержаних результатів (характеристик, параметрів), порівняти їх з аналогічними результатами, одержаними іншими авторами. У кінці підрозділів потрібно зробити проміжні висновки у вигляді резюме. Це дозволить спростити формулювання загальних висновків у роботі.

У **третьому розділі (аналітичний, конструктивно-рекомендаційному)** мають міститися матеріали авторського бачення перспектив та актуальних напрямків розвитку проблеми, що досліджується. Розділ повинен містити обґрунтовані пропозиції студента, спрямовані на досягнення мети, поставленої у вступі. Структурно може мати два–три підрозділи. Розділ має носити практичний характер. Характер і зміст рекомендацій, що пропонуються, повинні ґрунтуватися на результатах аналізу, проведеному в другому розділі роботи. Пропозиції автора повинні спиратися на теоретичні положення та результати аналізу фактичного матеріалу за об'єктом, що досліджується, а також давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами, викладеними у вітчизняних і зарубіжних працях. Рекомендованим є огляд світового досвіду щодо об'єкту дослідження. Ці пропозиції повинні бути чітко сформульованими та реальними. Бажано також розрахувати й обґрунтувати ефективність від впровадження запропонованих заходів, показати їх переваги. Практичні рекомендації роботи дають змогу уявити сферу практичного застосування одержаних у роботі результатів. Якщо результати роботи вже впроваджені в практику, необхідно надати детальну інформацію щодо цього (наприклад, ознайомити з досвідом роботи реального педагога-практика, колективу вчителів чи навчально-виховного закладу, які мають відношення до досліджуваної проблеми).

У кінці кожного розділу бакалаврської роботи необхідно сформулювати невеликі за обсягом висновки (обсягом до 1 стор.) і дати їм окремий заголовок, наприклад, «Висновки до першого розділу».

Загальні **висновки** дають змогу підвести підсумок виконаної роботи. Потрібно співставити висновки із завданнями роботи і співставити повноту їх вирішення. При їх формулюванні потрібно виконувати таке правило: кожний висновок присвячено певному аспекту теми; усі вони розміщуються в певній логічній послідовності (відповідно до послідовності поставлених завдань). Висновки слід розглядати як відповіді на поставлені завдання, вони

відображають основні результати проведеного емпіричного дослідження, виявлені закономірності та тенденції.

У *списку використаних джерел і літератури* дається перелік використаної літератури в алфавітному порядку з повним бібліографічним описом джерел і їх порядковою нумерацією. При цьому до нього включають тільки ті літературні джерела, на які були зроблені посилання в тексті. Спочатку описується література на українській і російській мові, а потім на іноземних мовах. Кількість використаних літературних джерел для бакалаврської роботи має бути в межах 50–60 позицій.

Бібліографічний опис джерел складається відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи (див. додаток Г).

У *додатки* необхідно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприймання роботи;

- первинні результати вимірювань;
- анкети опитування (психологічні опитувальники);
- ілюстрації допоміжного характеру.

Додатки виступають продовженням бакалаврської роботи як окрема її складова. Додатки виносяться після списку використаних джерел з нової сторінки. Зверху ставиться заголовок ДОДАТКИ. Кожен додаток починається з нової сторінки і має свій заголовок. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер І, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, Додаток А, Додаток Б і т. д. Один додаток позначається як додаток А і т.д.

У основному тексті бакалаврської роботи слід здійснювати посилання на додатки (якщо вони є). Наприклад, див. додаток А; результати даної методики відображені в додатку В.

Додатки повинні мати спільну з рештою тексту наскрізну нумерацію сторінок.

4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

Робота оформляється за допомогою комп'ютера. Роздруковується матеріал на одній стороні стандартного аркуша паперу А4 (210 x 297 мм) з дотриманням таких розмірів полів: верхнього і нижнього – по 20 мм, лівого – 30 мм, правого – 10 мм. Кількість рядків на сторінці не має перевищувати 30. У кожному рядку повинно бути 60–65 знаків, враховуючи інтервали між словами, інтервал між рядками 1,5, шрифт – 14, Times New Roman. Номера сторінок указуються справа верхньої частини сторінки без крапок і літерних знаків. Першою сторінкою вважається титульний лист (на ньому цифра 1 не ставиться). Цифра 2 проставляється на сторінці зі змістом.

Кожний розділ починається з нової сторінки. Це ж правило стосується й інших структурних частин роботи: змісту, вступу, висновків, списку літературних джерел, додатків. Заголовки підрозділів і висновків до розділів з нової сторінки не починаються. Заголовки основних структурних частин роботи: «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП»,

РОЗДІЛ...», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» необхідно писати великими літерами напівжирним шрифтом з вирівнюванням тексту по центру.

Новий розділ розпочинається словом «РОЗДІЛ» з його нумерацією арабськими цифрами, а сама назва розділу йде наступними рядками теж великими літерами. Заголовки робляться в центрі і знизу відокремлюються від основного тексту чи заголовку підрозділу одним інтервалом. Заголовки структурних підрозділів кожного розділу, висновків до розділів, слід писати малими літерами з першої великої літери з абзацного відступу з вирівнюванням тексту по ширині і знизу відокремлюються від основного тексту одним інтервалом. Крапки в кінці заголовків і підзаголовків не ставляться і переноси в них не рекомендуються. Розділи повинні мати порядкові номери, позначені арабськими цифрами. Нумерація підрозділів складається з номера розділу і номера підрозділу в даному розділі, відокремленого від номера розділу крапкою. Заголовки підрозділів не повинні бути останнім рядком на сторінці.

Текст роботи повинен бути поділений на абзаци, які позначають відносно відокремлені за змістом частини. У всьому рукописі слід уникати довгих речень, частого вживання однакових слів, словосполучень і зворотів. Не слід двічі використовувати поняття в одній фразі, розташовувати слова одного кореня близько (навантаження – вантаж, школа – школяр), схожі за звучанням або такі, що зливаються у вимові.

Оформлення таблиць та рисунків

Кожна таблиця чи рисунок має мати свій номер та назву. Для таблиць: у верхньому правому куті пишеться слово Таблиця1.2. Знизу пишеться назва таблиці. Наприклад,

Таблиця 2.3

Аналіз видів педагогічних конфліктів

№ п/п	Види педагогічних конфліктів	Контингент (за статтю)		Разом, %
		Хлопці, %	Дівчата, %	

Номер таблиці – це номер розділу, в якому вона використана та номер її по порядку (так, таблиця 1.2. означає, що це є друга по порядку таблиця розділу I). Нумерація рисунків відбувається аналогічно. Слід пам'ятати, що рисунок та таблиця – це різні зображення, тому при нумерації вони розглядаються окремо. Тобто, може бути у тексті таблиця 1.2. і рисунок 1.2. Наприклад, рис. 1.2. Аналіз мотивів досягнення кар'єри сучасних фахівців.

У тексті таблиця чи рисунок подається після посилання на них. Слово «таблиця» з нумерацією у тексті скорочується до «табл.». Наприклад, як видно з табл. 2.3....(після даного абзацу слід помістити таблицю).

Не прийнято вживати слова «я», «мною»: «проведений мною експеримент», а слід писати «проведений нами експеримент».

При вживанні спеціальних термінів дотримуються таких правил:

1. Одноманітність у всій роботі; не можна одним терміном називати різні поняття і, навпаки, однакові поняття різними термінами.

2. Нові терміни, які вводяться авторами слід детально пояснювати.

3. Вживати іноземні слова та терміни необхідно у випадках, коли:

а) вони є міжнародними, загальноприйнятими;

б) без них не обійтися при викладенні наукових фактів;

в) необхідно ознайомити читачів з новими термінами, які зустрічаються у джерелах зарубіжних авторів.

Скорочення у тексті виправдані, якщо це зменшує кількість слів. Зокрема, допустимими скороченнями можуть бути наступні:

1. Допускається скорочення слів «і т. ін.», «і т. п.», «та ін.».

2. Не можна скорочувати слова: «так званий», «таким чином», «так що», «замість», «наприклад», «близько», «формула», «рівняння», «вправа» і т. п.

3. Не прийнято робити скорочення шляхом довільного злиття слів чи термінів (наприклад: спеціальна школа – спецшкола).

4. Умовні скорочення наукових термінів повинні бути однаковими в усій роботі.

5. Незагальноприйняті скорочення слід пояснити при першому застосуванні в тексті або в окремому переліку умовних скорочень і позначень.

6. Посилання на інші сторінки рукопису (глави, розділи та ін.), а також на таблиці та малюнки із вказівкою їх порядкового номера даються із скороченнями (наприклад: «див. стор. 57», «див. розд. 4», «табл. 2.1», «рис. 1.2 і 2.1»). Якщо порядкові номери не вказуються, то всі слова у тексті пишуть без скорочень.

Скорочення «див.» вживається в тих випадках, коли у тексті посилаються на самостійний розділ рукопису, на віддалені від місця згадування таблицю, рисунок.

Зв'язок списку літератури з текстом здійснюється за допомогою посилань, для нумерації яких використовуються арабські цифри. Наприклад, якщо автор робить посилання на роботу, подану в списку використаних літературних джерел під номером 10, то ця цифра повинна стояти в тексті роботи, та взята у квадратні дужки («Л. Бурлачук [10] стверджує...» або «Дослідженнями останніх років встановлена ефективність сучасних інформаційних технологій при підготовці спеціалістів-педагогів [21; 35; 40]»). Якщо вказується посилання на джерело та номер сторінки, то це слід позначити у квадратних дужках через кому. Наприклад, [10, с. 35] означає 35 сторінка 10-го джерела із списку використаних джерел. Перелік через «;» означає звернення до кількох джерел із списку. Крапка наприкінці речення

ставиться не перед квадратними дужками, а після них, наприклад: [12, с. 48]. Якщо в кінці абзаца не зазначене посилання, то це вказує на те, що текст є виключно авторським, тобто написаний самим студентом.

Бібліографічний опис науково-методичної літератури

До списку літератури входять різні джерела, опис яких має свою специфіку (Додаток Г). При його складанні слід керуватись такими правилами:

1. У список літератури вносяться роботи всіх згаданих авторів – вітчизняних та зарубіжних. Автори, матеріали яких не згадувалися у рукопису (дипломної або кваліфікаційної) роботи, у список літератури не включаються.

2. У список не включаються:

а) рукописний матеріал;

б) повідомлення на наукових форумах, якщо немає опублікованих матеріалів;

г) роботи, які перебувають у друку.

3. Список складається в алфавітному порядку.

4. Нумерація має бути наскрізна по всьому списку арабськими цифрами.

5. Роботи одного автора перелічуються у хронологічному порядку кожного разу з абзацу і з повторенням прізвища («він же» – не допускається).

6. Якщо наводяться роботи автора із співавторами, то спочатку вказуються роботи автора, потім його роботи з одним, двома, трьома співавторами і більше.

7. Бібліографічний опис складається мовою оригіналу.

5. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ І ЗАХИСТ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

На завершальному етапі написання кваліфікаційної роботи оформляється попередній варіант. Цей варіант роботи обов'язково повинен бути набраний на комп'ютері. Це дасть можливість краще сприймати роботу науковому керівнику і вносити зміни до тексту. За 15 днів до захисту завершена бакалаврська робота подається науковому керівнику для підготовки відгуку і для перевірки роботи на плагіат. Бакалаврська робота з ознаками плагіату, що виявився під час перевірки роботи, повинна бути перероблена у період до захисту, інакше не буде до нього допущена. За 10 днів до захисту робота має бути подана рецензенту для вивчення та надання рецензії. Для бакалаврської роботи рекомендовано одного внутрішнього рецензента, яким може бути викладач з іншої кафедри університету. Рецензування, як правило, доручається викладачам, які мають науковий ступінь і вчене звання.

За 5 днів до захисту зброшурована бакалаврська робота, відгук наукового керівника та рецензія подаються в екзаменаційну комісію. Захист

роботи відбувається на засіданні екзаменаційної комісії. Студентові надається вступне слово (до 10 хв.), в якому він повинен висвітлити наступні моменти:

- що спонукало вибрати саме цю тему;
- яка мета і завдання дослідження;
- які методи використовувалися для розв'язання поставлених завдань;
- які основні досягнення студента у даній темі та який його науково-практичний внесок у розробку досліджуваного питання;
- висновки і результати дослідження;

Свій виступ студент починає із звернення до головуєчого, членів комісії та присутніх. Наприклад: «Шановний голово екзаменаційної комісії! Шановні члени комісії та присутні!» Далі треба будувати свій виступ відповідно до підготовленої доповіді.

У процесі захисту випускник про себе говорить у множині — «ми», маючи на увазі себе і свого наукового керівника. Говорячи «наше» замість «моє» підкреслює, що мова йде про групу спеціалістів (колектив кафедри).

Разом із текстом виступу доречно підготувати ілюстративний матеріал (таблиці, схеми, слайди, мультимедіа), наочні матеріали повинні відповідати структурі доповіді і полегшити виклад тексту.

Студенту задаються запитання, на які він повинен відповісти, а потім науковий керівник дає коротку характеристику роботи.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

Атестаційна комісія за результатом захисту виставляє остаточну оцінку. При оцінюванні враховується:

- рівень опанування основними проблемами теми, володіння соціально-психологічними категоріями і термінологією;
- обґрунтування актуальності проблеми, формування мети та завдань дослідження;
- відображення у змісті основних проблемних моментів;
- використання достатньої кількості теоретичних джерел, їх аналіз та цитування;
- вибір і дієвість використаних методів дослідження для використання поставлених завдань;
- обґрунтованість і новизна одержаних даних;
- практична значимість одержаних результатів;
- якість оформлення випускної роботи та ілюстративного матеріалу до захисту;
- якість доповіді та вміння відстоювати та обґрунтовувати свою позицію;
- ступінь самостійності автора в розробці проблеми.
- вміння робити відповідні висновки та узагальнення.

За виконання та захист бакалаврської роботи студент може отримати до 100 балів. Критерії оцінювання дипломної роботи бакалавра такі:

1) опрацювання літератури (максимум 10 балів); 2) опанування методів дослідження (максимум 10 балів); 3) теоретична підготовка (максимум 20 балів); 4) експериментальне дослідження та його результати (максимум 30 балів); 5) висновки та вміння їх інтерпретувати (максимум 10 балів); 6) доповідь на захисті та її презентація (максимум 10 балів); 7) грамотність, оформлення роботи відповідно до вимог (максимум 10 балів).

Остаточне оцінювання здійснюється за чотирибальною національною шкалою, яка передбачає оцінки «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно». Перші три оцінки свідчать про те, що дипломну роботу захищено. Оцінка за стобальною шкалою переводиться в національну систему оцінок за такою схемою: «відмінно» – 90–100 балів (оцінка «А» за шкалою ECTS); «добре» – 75–89 балів (оцінки «В», «С» за шкалою ECTS); «задовільно» – 60–74 бали (оцінки «D», «E» за шкалою ECTS); «незадовільно» – менш ніж 60 балів (оцінки «FX», «F» за шкалою ECTS).

Оцінка «незадовільно» (оцінка «FX», 35–59 балів за шкалою ECTS) виставляється у випадку, якщо бакалаврська робота подана до захисту невчасно. У роботі відсутня логіка у побудові структури дослідження. Мета і завдання нереалізовані. Назви окремих розділів не відповідають їх змісту. Текст роботи має компіляційний характер. Зовсім відсутні самостійні судження. Висновки не співвідносяться зі змістом розділів та із завданнями. Робота оформлена із суттєвими недоліками, недбало, її обсяг становить лише половину від зазначеного у вимогах. Відгук та рецензія негативні. Доповідь взагалі не відображає зміст виконаної роботи, відповіді на питання членів екзаменаційної комісії неправильні.

Робота до захисту не допускається (оцінка «F», 1–34 бали за шкалою ECTS) у випадку, якщо бакалаврську роботу було подано безпосередньо перед захистом, причому відгук наукового керівника та рецензія негативні або відсутні. Робота також до захисту не допускається, якщо тема виконаного дослідження не затверджена на засіданні Вченої ради факультету (інституту) або кафедри, а також якщо обсяг роботи становить третю частину від необхідного.

Якщо на останньому етапі виконання бакалаврської роботи або під час захисту буде виявлено, що текст дослідження є плагіатом, то таку роботу за рішенням Вченої ради факультету (інституту) чи кафедри до захисту не допускають або за рішенням членів атестаційної комісії знімають із захисту, навіть якщо попередньо отримані відгук наукового керівника чи рецензента позитивні.

7. ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення титульної сторінки бакалаврської роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Національний університет «Чернігівський колегіум» імені
Т.Г.Шевченка**

**Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О. М. Лазаревського**

**Кафедра педагогіки і методики викладання
історії та суспільних дисциплін**

Кваліфікаційна робота

**на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»
на тему:**

**«ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконав:
студент IV курсу 42 групи
спеціальності
014 Середня освіта. Історія
Власенко Олег Сергійович

Науковий керівник:
Григоренко Ірина Василівна,
кандидат педагогічних, доцент

Київ-2020

Додаток Б

Вимоги до технічного оформлення дипломної роботи

№ з/п	Показник	Зміст показника
1.	<u>Основний обсяг роботи!</u> (вступ, розділи, висновки)	<u>50–60 с.</u>
2.	Кількість розділів	2–3
3.	Кількість використаних джерел	не менше 50
4.	Шрифт	Times New Roman
5.	Розмір шрифту	14
6.	Міжрядковий інтервал	1,5
7.	Нумерація сторінок	вверху сторінки справа, на першій сторінці номер не ставиться
8.	Поля	верхнє, нижнє – 2 см, ліве – 3 см, праве – 1 см
9.	Оформлення титульної сторінки	Додаток А, на титульній сторінці номер сторінки не ставиться
10.	Оформлення другої сторінки роботи: ЗМІСТ	Додаток В
11.	Перелік структурних частин вступу	С. 9
12.	Бібліографічний опис використаних джерел (приклад оформлення)	Додаток Г
13.	Оформлення додатків	використовуємо літери: А, Б, В і т. д., окрім (не використовуємо): Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.
14.	У кінці заголовків <u>крапка не ставиться!</u>	–
15.	Кожна структурна частина роботи розпочинається з нової сторінки, назви підрозділів та висновків до розділів можуть не починатися з нової сторінки, між заголовками і подальшим текстом один інтервал	–
16.	По всьому тексту роботи <u>лапки однакові!</u>	–

Додаток В

Зразок оформлення змісту бакалаврської роботи

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Психологічні особливості професійної діяльності педагога.....	8
1.2. Зміст і структура психологічної готовності майбутнього педагога до професійної діяльності	12
Висновки до першого розділу.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	19
2.1. Соціально-психологічні чинники готовності майбутнього педагога до професійної діяльності	19
2.2. Методика та організація дослідження особливостей психологічної готовності майбутнього педагога до професійної діяльності	26
2.3. Аналіз результатів дослідження особливостей психологічної готовності майбутнього педагога до професійної діяльності	34
Висновки до другого розділу.....	40
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	41
3.1. Умови формування психологічної готовності майбутнього педагога до професійної діяльності	41
3.2. Програма формування психологічної готовності майбутнього педагога до професійної діяльності	46
3.3. Аналіз ефективності впровадження програми формування психологічної готовності майбутнього педагога до професійної діяльності..	50
Висновки до третього розділу.....	54
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	64

Додаток Г

Зразки оформлення бібліографічного опису джерел

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Анохіна Т. О. Семантизація категорії мовчання в англomовному художньому дискурсі : монографія. Вінниця, 2008. 160с. 2. Дахно І. І. Історія держави і права : навч. посібн. Київ : Центр навч. л-ри, 2006. 408 с.
Два і більше авторів	1. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. Київ, 2011. 223 с. 2. Бірюков І. А., Заїка Ю. О., Співак В. М. Цивільне право України. Заг. частина : навч. посібн. для студ. спец. вузів. Київ, 2005. 304 с. 3. Аномалії в цивільному праві України : навч. практ. посібн. / Р. А. Майданик та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. 2-ге вид. переробл. та допов. Київ : Юстініан, 2010. 1008 с.
Без автора: Редактор	Спортивная медицина: практические рекомендации / ред. Р. Джексон. Київ : Олимпийская литература, 2003. 384 с.
Укладач	Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2 : М–Я / авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ. 2007. 624 с.
Переклад	Бэнтли Э. Жизнь драмы / перевод с англ. В. Воронина; предисл. И. Минакова. Москва. : Айрис-пресс, 2004. 416 с.
Багатотомний документ: Загалом	Теорія і методика фізичного виховання : у 2 т. / ред. Т. Ю. Круцевич; пер. з рос. Л. К. Кожевнікової. Київ, 2008. Т. 1 : Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. 392 с.; Т. 2 : Методика фізичного виховання різних груп населення. 368 с.

Окремий том	Франко І. Із секретів поетичної творчості // Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т. / АН УРСР. Ін-т л-ри ; редкол. : Є. Кирилюк (голов. ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 1976–1986. Т. 31 : Літературно-критичні праці (1897–1899) / уклад. Ф. Лось. 1981. 596 с.
Матеріали конференцій	Янченко Т. В. Персоналістичний підхід у дослідженнях з історії освіти Чернігівщини. <i>Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Шості Фльорівські читання»</i> . (м. Чернігів, 12–13 вересня 2019 р.). Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2019. С. 90–91.
Документи, що продовжуються	Бурбело В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології. <i>Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка</i> . Іноземна філологія. 2002. Вип. 32–33. С. 79–86.
Інші видання: Законодавчі та нормативні документи	1. Закон України про рекламу (за станом на 25 січня 2000 р.). Київ : Парламентське видавництво, 2000. 20 с. 2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення : 20.08.2017 р.).
Правила	Правила пожежної безпеки в Україні. Затв. МВС України 30.12.2014. Чинний від 10.04.2015. Київ : Техніка, 2003. 157 с.
Стандарти: Збірник стандартів	Правила учета электрической энергии : сб. основных норматив.- техн. док., действующих в обл. учета электроэнергии. Москва, 2002. 306 с.
Окремий стандарт	ДСТУ 3017-2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення. Київ, 2016. 42 с.
Авторські свідоцтва	А. с. 1810306 СССР, МКИ5 С 1/469. Способ деминерализацииводных растворов / В. Д. Гребенюк, Н. П. Стрижак. № 4934753; заявл. 08.05.91; опубл. 23.04.93, Бюл. № 15.

Патент	Пат. КМ 98077 Україна. Спосіб одержання йодиду цезію або йодиду натрію для вирощування монокристалів. Опубл. 10.04.2015.
Заявка	Заявка у 2014 06343 Україна, МПК (2014.04) B01J 13/00. Спосіб отримання колоїдного розчину наночасток срібла / О. А. Півоваров, М. І. Воробйова (Україна); заявник та патентовласник ДВНЗ «Укр.держ. хім.-технол. ун-т». № у 2014 06343; заявл.10.06.14.
Каталог	Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2008 року Київ : Академперіодика, 2009. 444 с.
Препринти	Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. Безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. Безпеки АЕС; 06-1).
Атласи	Куерда Х. Атлас ботаніки / пер. з ісп. В. Й. Шовкун. Харків, 2005. 96 с.
Бібліографічні покажчики	Куц О. С. Бібліографічний покажчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році. Львів : Укр. технології, 2007. 74 с.
Частина документа: Стаття з матеріалів конференцій	Третьак О. С. Сучасні підходи до забезпечення якості вищої освіти в Україні. Модернізація системи вищої освіти в контексті закону України «Про вищу освіту». Всеукраїнська науково-практична конференція : матеріали виступів (Чернігів, 5 червня 2015 р.). Чернігівський юридичний коледж ДПтС України. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. С. 307–311.
Стаття із збірника	Герман К. Ф. Розвиток лексики українських говірок Буковини в ХХ ст. <i>Науковий вісник Чернівецького університету</i> . Слов'янська філологія : збірник наукових праць. Чернівці, 2008. Вип. 428–429. С. 7–9.

Стаття із журналу	Завальний А. Юридичні факти: історичні та сучасні аспекти розуміння. <i>Право України</i> . 2006. № 1. С. 113–116.
Стаття з газети	Дубогай О. Д. Щоденник здоров'я школяра. <i>Валеологія</i> . 1999. № 7. С. 2–6.
Інтерв'ю	Бубка С. Копенгаген: олімпійські зустрічі : інтерв'ю з президентом НОК України С. Бубкою про роботу 121 сесії МОК; інтерв'ю вела Г. Нечаєва. <i>Олімпійська арена</i> . 2009. №10. С. 2–4
Рецензія	Касьянов Г. Глобальна еволюція людства: культурно-цивілізаційний вимір. <i>Вісник Книжкової палати</i> . 2001. № 12. С. 14–15. Рец. на кн.: Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) : монографія : у 2 т. Харків, 2001. Т. 1. 520 с.; Т. 2. 400 с.
Електронні ресурси	1. Кожухівський А. Д. Імітаційне моделювання систем масового обслуговування [Електронний ресурс] : практикум / Черкас. держ. технол. ун-т. Електрон. текст. дані. Черкаси, 2009. 1 електрон. опт.диск. (CD-R). 2. Берташ В. Пріоритети визначила громада // <i>Голос України</i> : електрон. версія. газ. 2012. № 14 (5392). Дата оновлення : 04.08.2012. URL : http://www.golos.com.ua/userfiles/file/040812/040812-u.pdf (дата звернення: 06.08.2012).
Автореферати дисертацій	Старовойт С. В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918–1933 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ. 2003. 20 с.
Неопубліковані документи: Дисертації	Куц О. В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних трансформацій кінця ХХ ст. – 10-х років ХХІ ст. : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014.
Депоновані наукові праці	Тріщ Б. М. Оптимізація температурних полів і напружень у квадратній пластині з отвором / ЛНУ ім. Івана Франка. Львів, 2001. 14 с. Деп. в

	ДНТБ України 11.12.01, № 239.
Звіт про НДР	Розвиток науково-видавничої справи на початковому та сучасному етапах діяльності Національної академії наук України : звіт про НДР (заключний) ВД «Академперіодика» НАН України; кер. Я. С. Яцків. Київ, 2015. 112 с. № ДР 0113U001213.
Архівний документ	1. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки // ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1. Арк. 1–1 зв. 2. Список учеников Черниговской гимназии 1901 г. // Держархів Чернігівської області. Ф. 123. Оп. 2. Спр. 14. Арк. 1–7.
Словники, енциклопедії, довідники	1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с. 2. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; [гол. ред. В. Г. Кремень]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. 3. Джери Д., Джери Дж. Большой толковый социологический словарь : у 2 т. / [пер. с англ. Н. Н. Марчук.]. Москва : Вече, АСТ, 1999. Т. 1. 544 с. 4. Статистичний щорічник України за 2005 р. / за ред. О. Г. Осауленка. Київ : Техніка, 2006. 598 с.
Іншомовні джерела	1. Parsons T. The Social Structure of the Family. London, 1956. P. 178–224. 2. The Canadian Oxford Paperback Dictionary. Toronto : Oxford University Press Canada, 2000. 1232 p. 3. James A., Prout A. Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood. London : Farmer, 1997. P. 7. 4. Gittins Diana. The Child in Question. Basingstoke : McMillan, 1998. 128 p.

Додаток Д

Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату (витяг із листа МОН України № 1/11-8681 від 15.08.2018 р.)

1. Загальні положення.

Правовою основою Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) (далі – Рекомендації) є Конституція України, закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну інформацію», «Про вищу освіту». У Рекомендаціях використовуються визначені вказаними законами терміни:

1.1. Плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (пункт в ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

1.2. Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства (ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту»).

1.3. Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акту, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо (п. 22 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

1.4. Науково-технічна інформація – будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (абзац другий ст. 1 Закону України «Про науково-технічну інформацію»).

2. Види академічного плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо).

Академічним плагіатом є:

2.1. Відтворення в тексті наукової роботи (примітка: під текстом наукової роботи тут і далі розуміється повний текст наукової роботи, з коментарями, примітками, бібліографією, переліком джерел та всіма додатками до основного тексту) без змін, з незначними змінами або в перекладі тексту іншого автора (інших авторів), обсягом від речення і більше, без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту.

2.2. Відтворення в тексті наукової роботи, повністю або частково, тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту.

2.3. Відтворення в тексті наукової роботи наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без вказування, за яким саме безпосереднім джерелом наведена цитата.

2.4. Відтворення в тексті наукової роботи наведеної в іншому джерелі науково-технічної інформації (крім загальновідомої) без вказування на те, з якого джерела взята ця інформація.

2.5. Відтворення в тексті наукової роботи оприлюднених творів мистецтва без зазначення авторства цих творів мистецтва.

3. Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо).

3.1. Будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі з іншого джерела, обов'язково має супроводжуватися посиланням на це джерело. Винятки допускаються лише для стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноживаними.

3.2. Якщо перефразування чи довільний переказ в тексті наукової роботи тексту іншого автора (інших авторів) займає більше одного абзацу, посилання (бібліографічне та/або текстуальне) на відповідний текст та/або його автора (авторів) має міститися щонайменше один раз у кожному абзаці наукової роботи, крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків (в останньому разі допускається подати одне посилання наприкінці списку).

3.3. Якщо цитата з певного джерела наводиться за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на першоджерело. Якщо цитата наводиться не за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на безпосереднє джерело цитування («цитуються за: »).

3.4. Будь-яка наведена в тексті наукової роботи науково-технічна інформація має супроводжуватися чітким вказуванням на джерело, з якого взята ця інформація. Винятки припускаються лише для загальновідомої інформації, визнаної всією спільнотою фахівців відповідного профілю. У разі використання у науковій роботі тексту нормативно-правового акту достатньо зазначити його назву, дату ухвалення та, за наявності, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції.

3.5. Будь-які відтворені в тексті наукової роботи оприлюднені твори мистецтва мають супроводжуватися зазначенням авторів та назви цих творів мистецтва (якщо вони відомі). У разі використання творів виконавського мистецтва слід зазначити також індивідуальних чи колективних виконавців (якщо вони відомі). Якщо автори/виконавці невідомі, слід зазначити, що вони невідомі. У разі неможливості ідентифікувати автора, назву та/чи виконавців твору слід обов'язково зазначити джерело, з якого взято відтворений твір.

4. Рекомендації щодо виявлення академічного плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, наукових доповідях, статтях тощо).

4.1. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.1 цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в тексті іншого автора (інших авторів) наявний такий чи майже такий текстовий фрагмент обсягом більше одного речення, як в оцінюваній науковій роботі (за винятком стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноживаними);

(б) цей текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наявне таке саме речення чи група речень);

(в) автор оцінюваної наукової роботи не посилається на цей текст іншого автора (інших авторів), або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині своєї роботи) так, що незрозуміло, якого саме речення (якої саме групи речень) оцінюваної наукової роботи стосується посилання.

4.2. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.2 цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в оцінюваній науковій роботі міститься відтворення (повністю або частково) тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ:

- обсягом до абзацу без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту, або

- обсягом більше абзацу без бібліографічного та/або текстуального посилання на автора (авторів) відтвореного тексту щонайменше один раз у кожному абзаці (крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків);

(б) відтворюваний текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший ідентичний за змістом текст автора оцінюваної наукової роботи).

4.3. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.3 цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в оцінюваній науковій роботі наведено п'ять або більше цитат з третіх джерел саме чи майже в такому обсязі, як вони наведені в іншому джерелі, без вказування на це інше джерело як джерело, з якого запозичені відповідні цитати;

(б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наведено такі самі цитати);

(в) автор не посилається на це інше джерело, або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання незрозуміло, що саме з цього джерела насправді взяті використані автором цитати з третіх джерел.

4.4. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.4 цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в іншому джерелі оприлюднена та сама науково-технічна інформація (крім загальновідомої), яка наведена в оцінюваній науковій роботі;

(б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора роботи, де наявна та сама науково-технічна інформація);

(в) автор не посилається на це інше джерело або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання не зрозуміло, яку саме науково-технічну інформацію, використану в роботі (крім загальновідомої), автор бере з цього джерела.

4.5. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.5 цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

(а) в оцінюваній науковій роботі використані раніше оприлюднені твори мистецтва;

(б) автори (та/чи назви, виконавці, джерело) цих творів мистецтва відомі;

(в) в оцінюваній науковій роботі автори (та/чи назви, виконавці, джерело) цих творів мистецтва не вказані.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату (лист МОН України № 1/11-8681 від 15.08.2018 р.).

2. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (з офіційними виправленнями у 2017 році).

3. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: Навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2004. 212с.

4. Лудченко А. А. и др. Основы научных исследований: учеб. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. Киев : Знання, КОО, 2000. 114 с.

5. Основы методологии та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, аспірантів, курсантів та ад'юнтів / За ред. А. Є. Конверського. Київ : ЦУЛ, 2010. 352 с.

6. Стіченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : Знання-Прес, 2005. 300с.

7. Сурмін Ю. Г. Майстерня вченого : підручник. Київ : Знання-Прес, 2006. 280с.

8. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ : Знання-Прес, 2002. 295с.

9. Філіпенко А. С. Основы научных исследований. Конспект лекцій: Посібник. Київ : Академвидав, 2004. 208 с.

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	5
2. Етапи виконання бакалаврської роботи.....	6
3. Вимоги до змісту та структури бакалаврських робіт.....	9
4. Вимоги до оформлення бакалаврської роботи.....	13
5. Підготовка до захисту і захист бакалаврської роботи.....	16
6. Критерії оцінювання випускної роботи.....	17
7. Додатки.....	18
8. Рекомендована література.....	29